

PARIS

Februari 2006

nr. 46

Wanzee

Bidprentjes (I)

door Ben Rouwhorst en Henk Klein Gebbink

Bidprentjes...???

Een artikel over bidprentjes, wat een idee, hoe kom je daar toe???

Het jaar 2005 was het jaar van de religie. Het idee werd geboren om mijn verzameling devotionalia (althans een gedeelte ervan) te tonen aan een breder publiek en met name aan de echt geïnteresseerde. Verzamelen doe je per slot van rekening niet alleen voor jezelf, maar je wilt anderen er ook in laten delen en van laten genieten.

Het kerkbestuur van de Petrus en Paulus parochie werd bereid gevonden hieraan hun medewerking te verlenen door de bovenetage van de pastorie beschikbaar te stellen.

Met een stel enthousiaste medewerkers hebben we er een leuke tentoonstelling weten neer te zetten. Er werd o.a. ook aandacht besteed aan mijn collectie bidprentje inmiddels, ruim 32.000 stuks. Hoe komt iemand tot een dergelijke hobby? Verzamelen zat altijd al in mijn bloed. Het gekke is dat je op een gegeven moment gegrepen wordt door iets waar je ineens enthousiast voor wordt. In dit geval waren dat een paar heel oude bidprentjes. Op de voorzijde stonden prachtige afbeeldingen van heiligen en een kerststal, op de achterzijde korte boeiende teksten met de hand geschreven. Mijn interesse was gewekt en ik wilde meer weten over het ontstaan. De ontwikkeling en de geschiedenis van het bidprentje door de eeuwen en jaren heen. Het blijkt dat zo'n bidprentje een schat aan gegevens kan bevatten die o.a. ook zeer interessant zijn voor mensen die aan stamboom onderzoek c.q. bewoners-geschiedenis doen. Henk Klein Gebbink heeft voor de tentoonstelling een kort en bondig verhaal gemaakt met verwijzing naar prentjes uit mijn verzameling. Na afloop van de tentoonstelling werden we getipt om dit verhaal beschikbaar te stellen voor de lezers van de Ganzeveer. Met genoegen hebben we hieraan gehoor gegeven. We gaan

in deze Ganzeveer in op het ontstaan en de geschiedenis van het bidprentje. Bij dit artikel hebben we gebruik gemaakt van verhandeling van J.Neven en het boek 'Gedachtenisprentjes' geschreven door Frans Pluijmaekers en Victor Spauwen.

In een volgend artikel zullen we tevens een aantal oude bidprentjes uit Ulft en Gendringen wat gedetailleerder behandelen.

Ben Rouwhorst

Inleiding

Waarom verzamelt iemand bidprentjes? In eerste instantie lijkt dit maar een lugubere hobby, maar als je er verder op in gaat, heeft het toch iets aantrekkelijks. Je bent bezig met een verzameling die grote genealogische en iconische waarde heeft.

De oudste bidprentjes hadden vaak prachtige afbeeldingen. Het waren kopergravures of litho's, die een goede detaillering en afwerking hadden. De Franse Revolutie deed het bidprentje bijna verdwijnen, maar na het concordaat met Napoleon in 1802 leefde het gebruik weer op en doet het zijn intrede bij de burgerij en de boerenstand. Vijftig jaar later is het een algemeen gebruik.

De voorloper van het bidprentje was het devotieprentje.

Het bidprentje, ook doodsprentje, doodssantje ('santje' genoemd naar het latijnse woord 'sanctus', dat heilig(e) betekent) of gedachtenisprentje genoemd, is een bijzonder soort devotieprentje uitgegeven naar aanleiding van het overlijden van een bepaald persoon. Bidprentjes wekken op tot gebed voor de zielenheil van de overledene en zijn tevens bedoeld om de herinnering aan de overledene levendig te houden.

Devotieprentje gebruikt als bidprentje, ca 1858.

Het ontstaan van het Bidprentje.

Het ontstaan van het bidprentje kan worden geplaatst in de eerste helft van de 17de eeuw in de Noordelijke Nederlanden en geraakte ca 1850 algemeen in gebruik. De eerste bidprentjes zijn algemene devotieprentjes waarop op de achterkant een handgeschreven tekst staat waarin een gebed gevraagd wordt voor de overledene, vandaar de benaming bidprentje. Oorspronkelijk werd slechts voor priesters en voor leden van welgestelde families een bidprentje vervaardigd.

Voor de "gewone man" werden er "invulprentjes" gemaakt, hierop stonden taferelen uit het vagevuur of de bijbel, vermaningen en een oproep tot gebed. De naam en de sterfdatum van de overledene kon men zelf met de hand invullen.

De eerste prentjes waren van perkament en dus ook alleen betaalbaar door de welgestelde burgerij. Op het einde van de 18de eeuw werden de perkamenten prentjes meer en meer vervangen door goedkopere prentjes van papier en kwamen zo in het bereik

van minder kapitaalkrachtige personen. Desondanks waren ook deze goedkopere prentjes vaak nog te duur voor veel mensen. Toen in het midden van de 19de eeuw overgeschakeld werd op mechanische productie kwamen ze binnen ieders bereik. De gewoonte om een

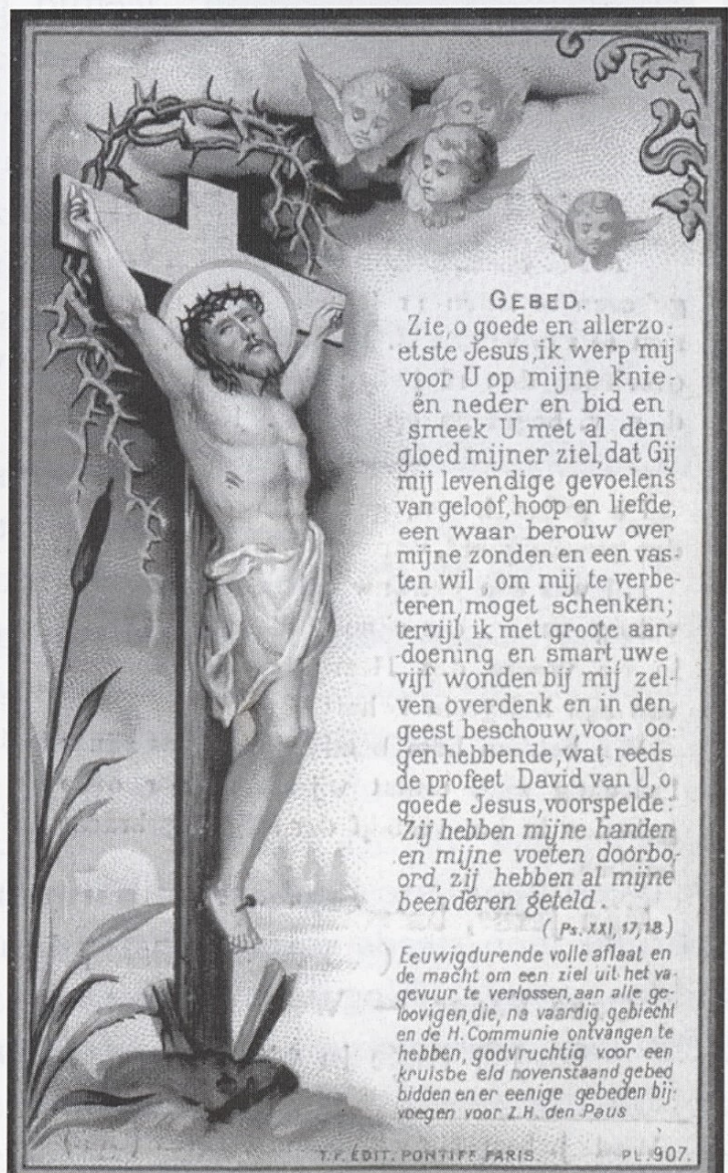
bidprentje bij een begrafenis te geven werd langzaam algemeen. geestelijken werden meestal de namen van eerder gestorven verwanten toegevoegd, ook kon het gebeuren dat de naam van de eerder overleden partner, van wie toen geen prentje was gemaakt, werd toegevoegd.

Functie van het bidprentje.

De eerste functie was een oproep om te bidden voor de zielenheil van de overledene. De achtergrond was het geloof in het vagevuur, een tussenstadium naar de hemel waar de zielen nog gezuiverd konden worden om alsnog in de hemel te kunnen komen. Het gebed van de nabestaanden kon hierbij helpen.

Een andere functie van het bidprentje was het bewaren van de herinnering aan de overledene.

Verder was het bidprentje ook nuttig voor de zielenheil van de gebruiker zelf, omdat deze met zijn gebed ook nog een aflaat voor zichzelf kon verdienen, het zogenaamde aflaatprentje. Een volle aflaat kon men slechts verdienen met de hulp van een aflaatprentje met daarop een gekruisigde Christus zoals bepaald was door een decreet van Paus Pius IX in 1853. Over de aflaat komt meer informatie in een volgend artikel.

Verhef, o genaderijk bloed, uwe stem, en roep voor allen om ontferming bij den troon van God.
(100 dagen aflaat)

A.C.L.

3

Aflaatprentje.

De tekstzijde van een bidprentje

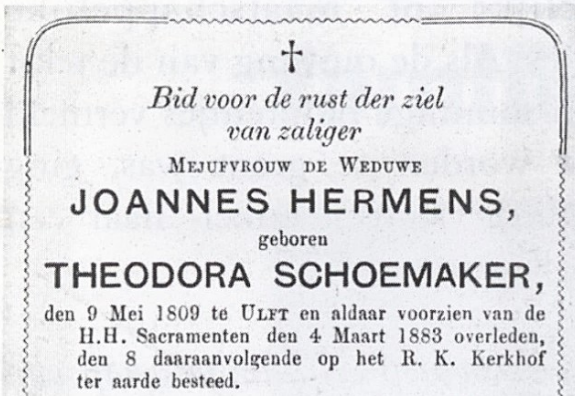
De oudste bidprentjes waren met de hand geschreven, de tekst was heel kort en bevatte niet meer dan een oproep tot gebed, de naam en de sterfdatum van de overledene. Rond 1730 ging men ook teksten afdrukken en bijzonderheden uit het leven van de overledene. Zoals leeftijd, geboortedatum en plaats, naam van de partner, datum van de begrafenis en meestal een gebed verder ook nog citaten uit de bijbel.

De tekstzijde kan men onderverdelen in het vignet, de aanhef, de persoonsgegevens, de in-memoriam tekst en het Rust-in-Vrede.

Het vignet en de aanhef

De tekst werd meestal vooraf gegaan door een vignet. Dit was meestal een kruisje, doodshoofd, zandloper of een engeltje. Bij priesters treffen we meestal een kelk aan. Dit gebruik verdwijnt in de jaren zeventig.

De meest populaire aanhef was "Bid voor de ziel van zaliger...". Na 1945 gebruikt men steeds vaker "Gedenk in Uw gebeden..." of "Laat ons bidden voor...". Nog later ontwikkeld zich het bidprentje naar een herinneringsprentje en zien we steeds vaker "In Memoriam..." of "Ter herinnering van..."

Afb. 10

Afb. 7

Afb. 9

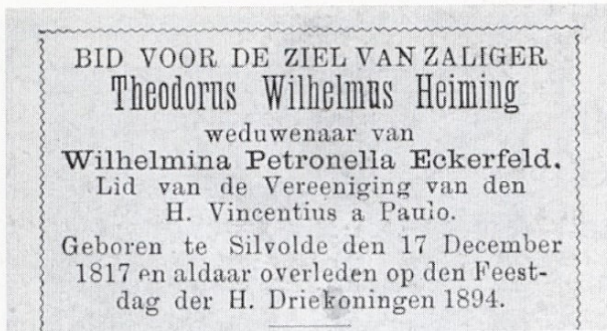
Afb. 8

De persoonsgegevens

Onder de naam van de overledene volgt de geboorte- en overlijdensdatum alsmede de geboorte- en overlijdensplaats soms ook de begrafenisdatum. Bij gehuwden treft men de naam van de partner aan en bij ongehuwde staat er vaak Jonkman of Juffrouw.

Soms wordt vermeld of de overleden al weduwe was. Ook op bidprentjes komen fouten voor. Afb. 7: 'zij' moet zin 'hij' was gehuwd. Afb. 10: mejufvrouw is geen fout, maar de spelling van die tijd.

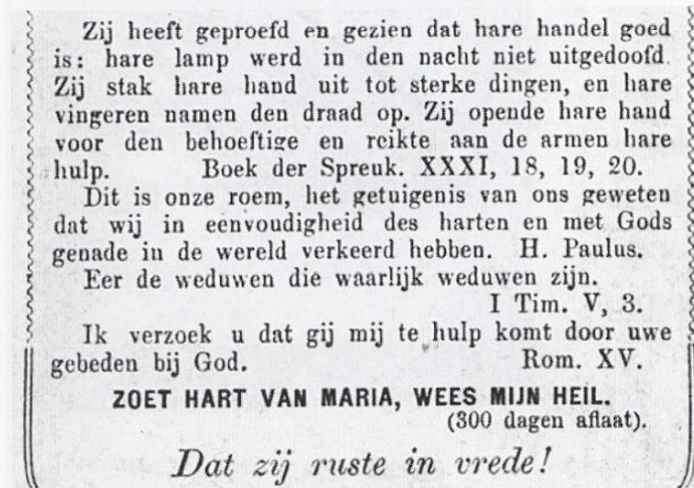
Beroep en en doodsoorzaak zijn meestal niet opgegeven, wel een indicatie betreffende de wijze van overlijden: plotseling, na een langdurige ziekte, door een smartelijk ongeval, goed gestemd, enz. Ook lidmaatschap van religieuze verenigingen worden vaak vermeld. Ook kerkelijk en wereldlijke onderscheidingen worden vermeld evenals

kerkelijke of maatschappelijke functies. Als de omvang van de tekst die op sommige bidprentjes vermeld moest worden te groot was, ging men over van een enkel- naar een dubbelbidprentje.

Ab. 11 Persoongegevens met vermelding van beroep en lidmaatschap van religieuze verenigingen

De In Memoriam tekst

Het rouwbeklag beslaat het grootste deel van de tekstzijde. Dit gebeurde in vorm van toepasselijke vrome teksten of citaten uit de bijbel. Om een goede keuze voor de teksten op het bidprentje te maken waren boekjes in de omloop waaruit men een toepasselijke teksten kon kiezen. Ben Rouwhorst heeft zo'n boek. Meestal werd

dit door de priester of door de koster zelf gedaan zonder overleg met de nabestaanden. Deze bidprentjes waren niet uitgereikt tijdens de uitvaartdienst, maar enkele dagen eerder bezorgd. Een soort voorloper van de huidige doods- of rouwbrief. Tevens bevatte het een uitnodiging om de begrafenis bij te wonen.

Na de oorlog kwam het steeds vaker voor dat de familie gegevens aanleverde, waarmee de pasto(o)r het bidprentje opstelde en zo werden de teksten persoonlijker. In onze tijd zorgt de familie vaak zelf voor de tekst op het bidprentje.

(wordt vervolgd)

Bidprentjes (II)

door Ben Rouwhorst Henk Klein Gebbink

Het 'Requiescat in pace'

De tekstzijde van een bidprentje wordt over het algemeen afgesloten met "Hij/zij ruste in vrede" of met de latijnse afkorting R.I.P. en spreuken waar men aflaten mee kon verdienen. In de loop van de jaren zestig zijn de spreuken geleidelijk verdwenen maar ook nu eindigen veel bidprentjes met "Rust in Vrede".

Tegenwoordig komen meer en meer de dubbele bidprentjes voor waarop ook meestal een dankbetuiging staat van de nabestaanden voor de getoonde belangstelling en voor de aanwezigheid op de uitvaart.

De beeldzijde van het bidprentje

Bidprentjes waren oorspronkelijk algemene heiligenprentjes die door de tekst op de keerzijde een andere bestemming kregen. Toch werden er toen ook al prentjes gemaakt die betrekking hadden op dood en vergankelijkheid maar die waren enkel bedoeld om over de eindigheid van het leven na te denken. Er stonden zinnebeelden op die de vergankelijkheid van het leven symboliseerden zoals de schedel, de zandloper, bloemen enz. Na 1830 werd het gebruikelijk dat de afbeelding overeenkwam met de functie van bidprentje, zowel op beeld- als op tekstzijde verscheen de doodssymboliek, veelal in combinatie met een zwarte rouwrand. Prentjes met een uitgesproken symboliek worden ook knekelprentjes genoemd.

Knekelprentje.

Verder kennen we de "Saint-Sulpice-stijl" dit zijn prentjes gedrukt door de Parijse drukkers die in en rond de Rue Saint Sulpice woonden. Dit waren romantische sentimentele bidprentjes.

Saint-Sulpice-stijl

De donkere en sombere prentjes die gekenmerkt worden door een macabere doodssymbolieken lugubere voorstellingen duidt men ook aan als "kerkhof-symboliek" en ontstonden ca. 1870. Men vindt er afbeeldingen van graven op met engelen die een krans neerleggen, afbeeldingen van kerkhoven enz.

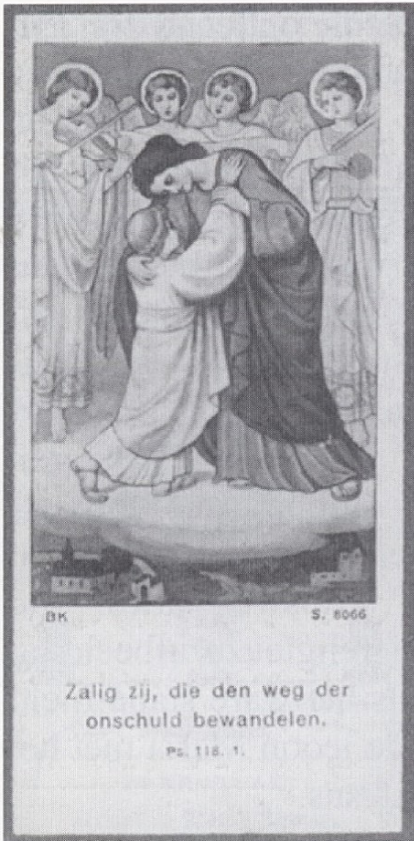
Kerkhofsymboliek

In het midden van de twintigste eeuw werden de zwarte rouwranden waarmee de bidprentjes bijna allemaal omgeven waren vaak weggelaten of vervangen door een paars of grijs randje. In de jaren zeventig werden de bidprentjes mooie kleurenprenten en waren de randen, vooral de zwarte, verdwenen.

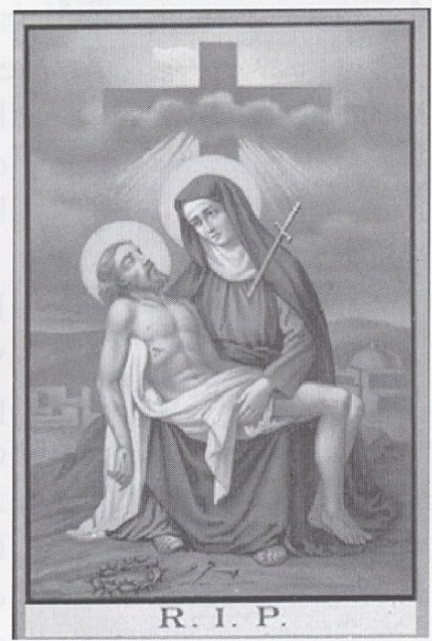
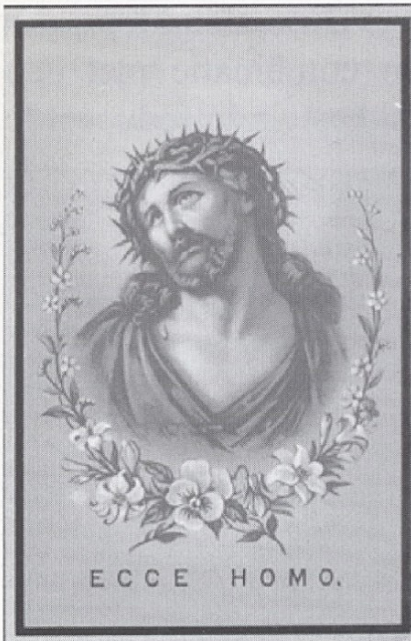

Als reactie op de honingzoete en kitscherige prentjes van Saint-Sulpice kregen we toen meer religieuze prenten meestal uit Duitsland afkomstig.

Bekend zijn de prenten, met afbeeldingen uit de religieuze kunstschool van de Benedictijnenabdij uit Beuron, op de markt gebracht door B. Kühlen uit Mönchengladbach.

Voor 1860 gebruikte men vaak heiligenprentjes als bidprentjes, daarna kwamen de speciaal ontworpen doodsprentjes. De meest geliefde voorstelling was de figuur van Christus, het kruisteken of een portret van Christus met een doornenkroon. Met uitzondering van Maria werden afbeeldingen van heiligen nog maar zelden gebruikt.

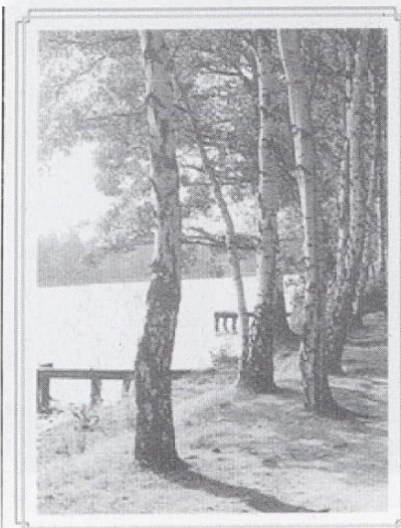
Ook zeer geliefd was de Piëta, een treurende Maria met de juist van het kruis genomen Christus.

Rond 1925 ziet men steeds vaker symbolen en teksten die ontleend zijn aan de kerkelijke rouwplechtigheid op de bidprentjes.

Vanaf 1960 onderging het bidprentje drastische veranderingen, afbeeldingen van Christus aan het kruis, Christus met de doornenkroon, Maria, het H. Hart enz. werden vervangen door symbolische uitbeeldingen van de kruisdood of door kruiswegstaties. De enige religieuze afbeelding die als het ware stand hield was de icoon Maria met het kind Jesus.

Vanaf de jaren zeventig komen vooral de prentjes van de firma Beuselinck voor. Dit waren kleurrijke tekeningen van het kruis in combinatie met een kaars. Een andere firma Brakkestein introduceerde de landschapsfoto op het bidprentje.

om je heengaan treuren wij
om wat je was zijn wij dankbaar

In de volgende jaren verschijnen steeds meer prentjes met de foto van de overledene erop of zeer eenvoudige sobere bidprentjes met enkel een kruis of bloemen of een combinatie ervan.

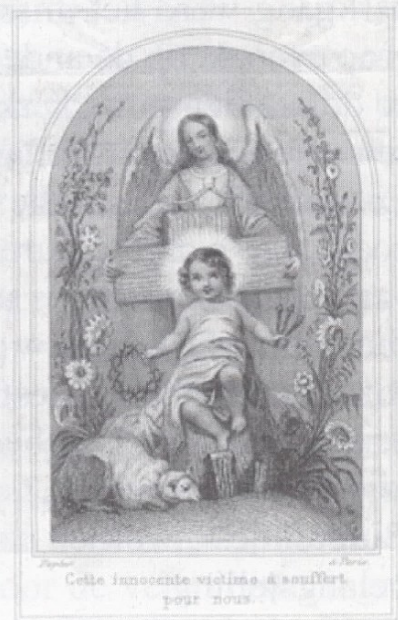
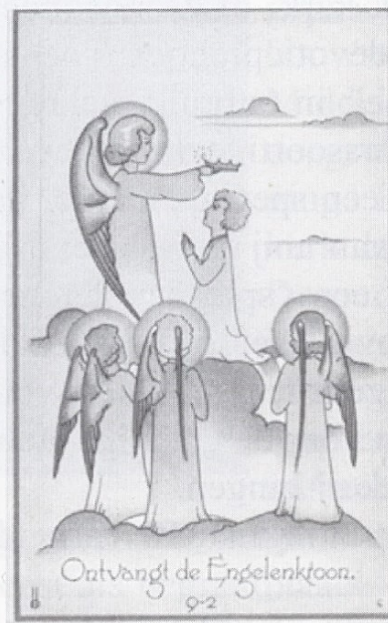
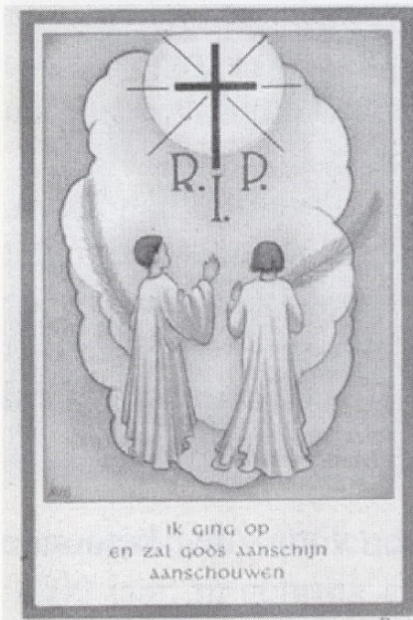
Ook doen andere formaten hun intrede, zoals het lange rechthoekige en vierkante prentje. Soms worden ook tekeningen van kleinkinderen gebruikt als afbeelding.

Nog andere prentjes.

Het **portretbidprentje** is reeds in het begin van negentiende eeuw in gebruik. Van vooraanstaande personen plaatste men een portret in steendruk of staalgravure op het prentje. Later bij de opkomst van de fotografie plakte men kleine foto's van de overledene op het bidprentje. Het nevenstaande fotobidprentje is gemaakt in 1911.

Kinderbidprentjes ontstonden in het begin van de twintigste eeuw, voordien gebruikte men meestal een prentje dat voor volwassenen bestemd was. Kinderbidprentjes zijn meestal kleiner en in plaats van een zwarte rouwrand hebben ze een paarse, blauwe of zilveren rand, soms is de rand ook helemaal verdwenen.

Op kinderprentjes treffen we op de tekstzijde vaak een gedicht aan.

De bidprentjes van de **militairen** gesneuveld tijdens de oorlogen hadden vaak een driekleurige band en meestal een foto in uniform (vooral voor de officieren).

Tot slot

Ook nu nog ontvangt men in onze streken, wanneer men een uitvaart bijwoont, een prentje ter herinnering aan de overledene. Het uitgeven van een bidprentje is dus nog steeds een levend gebruik.

Bidprentjes werden en worden door diverse uitgeverijen in serie geproduceerd. De nabestaanden kiezen een toepasselijk prentje uit en laten de achterzijde bedrukken door een plaatselijke drukkerij of die van een begrafenisonderneming. Ze worden uitgereikt tijdens de uitvaartviering, op het kerkhof of op de nabegrafnis van de overledene.

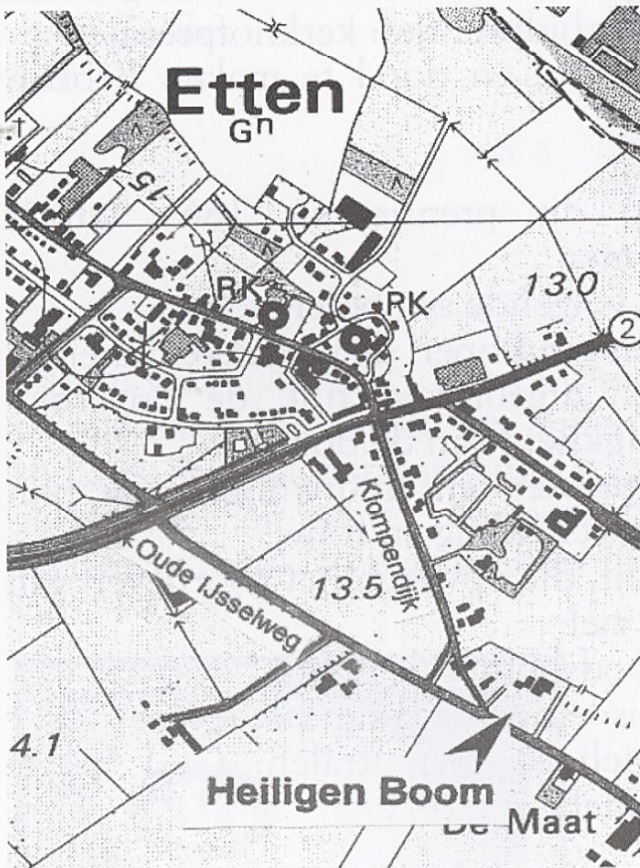
Vroeger werden ze daarna gewoonlijk bewaard in het kerkboek. Bij iedere kerkgang werd het missaal, kerk- of gebedenboek gebruikt en viel het oog erop evenals op de andere devotieprentjes. Toen door allerlei veranderingen in de eredienst het kerkboek in onbruik raakte, werden de prentjes in een schoenen-, sigaren- of anderssoortige doos bewaard.

Er zijn ook mensen die er een speciale manier van opbergen op nahouden, zoals dat o.a. bij burens van mij gebeurde. Na de begrafenis werd het verkregen bidprentje aan een 'spieker' geregen. De spijker was in de 'bozum' (de ombouw boven het fornuis of kachel) geslagen. Na het rozenkransgebed, meestal gebeden 's avonds voor het naar bed gaan, werd er een extra tientje gebeden voor de gelovige zielen in het vagevuur en al degenen die aan de 'spieker' hingen.

Bidprentjes worden ook toegestuurd als dank voor de betoonde belangstelling.

In een volgend artikel staan we stil bij bijzondere bidprentjes en bij de symboliek op de afbeeldingen.

Vragen waarop in de archieven vooralsnog geen antwoorden gevonden zijn. Voor de mythe is dat misschien ook maar beter.

Fragment kaart tegenwoordige toestand

Noten

1. Het archief van de N.H. gemeente Etten-Uift wordt bewaard in de vestiging van het Streekarchivariaat Regio Achterhoek te Doetinchem

2. In de rekeningen van Huis Bergh (AHB), inv.nr. 3873 (1753/1754) en 3874 (1754/55), beide op fol. 45r, komt een post voor die vermoedelijk betrekking heeft op de verpachting van het huis op het perceel dat in de atlas van Merner betiteld wordt als 'an den Heiligen Boom'. Het huis valt onder het Berghse bezit dat in 1655 aangekocht werd uit de geestelijke goederen. De posten luiden: Een huyssteede ende hof van Evert Visser soo Jan (lonnes?-PB) Wolters die voorige sess jaaren in paght gehad heeft voor 3 ½ daler heeft denselve 66—0---

Bidprentjes (III)

door Henk Klein Gebbink en Ben Rouwhorst

In onze laatste bijdrage over 'Bidprentjes' willen we aandacht besteden aan de betekenis van symbolen op bidprentjes, aan aflaatprentjes, aan bidprentjes met een speciale plaatsaanduiding en vermelding van functies en onderscheidingen en bidprentjes van personen, waarvan de naam terug te vinden is in bijv. straatnamen. Ook laten we voorbeelden zien van bidprentjes ter nagedachtenis aan gesneuvelde militairen.

Symbolen op bidprentjes

Graf en kerkhof treffen we aan op bidprentjes voordat afbeeldingen van schilderijen (kruis, Ecce Homo en Mater Dolorosa) in gebruik raakten. Daarom noemen we dit soort bidprentjes: kerkhofprentjes. Ook symbolen die met vergankelijkheid en dood te maken hebben worden op de voorkant afgebeeld.

Afb. 1

Op dit prentje uit 1865 (afb.1) komen de volgende symbolen voor:

- een zandloper: de vergankelijkheid;
- een afgebroken zuil: de onverbiddelijkheid van de dood;
- cypressen en treurwilligen: de pijn van scheiding en rouw;
- duif, die opvliegt: het voortleven van de ziel;
- doodshoofd: de dood;
- zeis: eindigheid van het leven;
- driehoek met stralen: God in de hemel.

Een ander voorbeeld: (afb.2)

Afb. 2

Verder komen voor:

- kruis: geloof;
  - anker: hoop;
  - hart: liefde
- (afb.3)

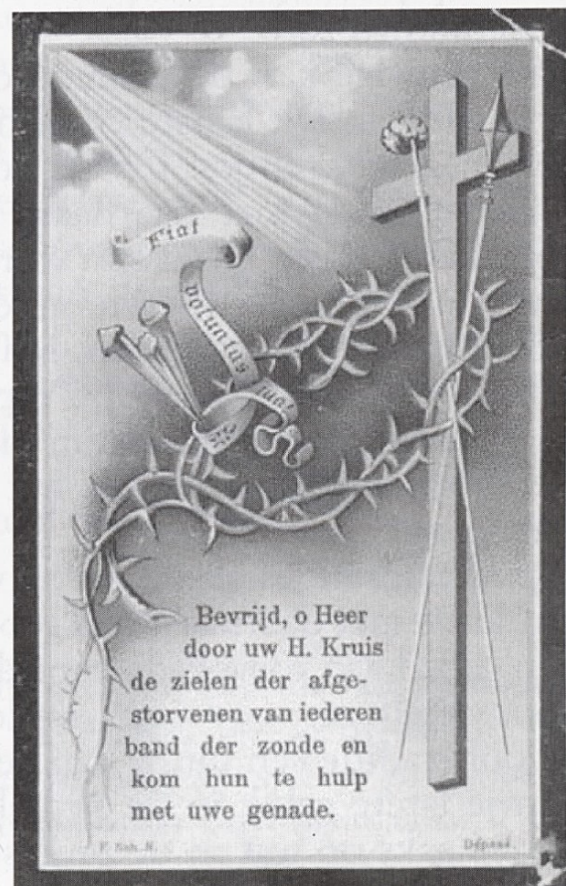

Afb. 3

Op de voorzijde van deze bidprentjes zijn voorwerpen afgebeeld die te maken hebben met het lijden van Jezus: de doornenkroon, drie spijkers, stok met spons, lans, kolom waaraan Jezus geselsd is met de geselroede, er achter de passie(lijden)bloem en de dobbelstenen, waarmee de soldaten gedobbeld hebben om de kleren van Jezus.
(afb. 4 en 5)

Afb. 4

Afb. 5

Aflaatprentjes

Een tijdlang, de jaren rond 1890, waren aflaatprentjes erg gebruikelijk. Aan de voorzijde was Jezus aan het kruis afgebeeld met er naast de tekst van een gebed, waarmee een aflaat verdiend kon worden.

De leer en de praktijk van de aflaten in de kerk zijn nauw verbonden met de vruchten van het boetesacrament.

In de Catechismus van de R.K.Kerk lezen we daarover het volgende:

"De aflaat is de kwijtschelding ten overstaan van God van tijdelijke straffen voor zonden die, wat de schuld betreft, reeds vergeven werden; de goed ingestelde gelovige kan deze kwijtschelding onder bepaalde welomschreven voorwaarden verwerven door toedoen van de kerk die als beheerster van de verlossing met gezag de schat der voldoeningen van Christus en de heiligen uitdeelt en toepast."

"De aflaat is gedeeltelijk of vol, naargelang hij iemand geheel of gedeeltelijk verlost van de tijdelijke straffen die voor de zonde verschuldigd zijn."

Elke gelovige kan de aflaten voor zichzelf verdienen of toepassen op overledenen. Dit laatste vindt men een tijd lang (rond 1900) terug op de z.g. aflaatprentjes. Op de voorzijde staat een afbeelding van Jezus aan het kruis met daarnaast een gebed, waarmee onder bepaalde voorwaarden een aflaat kan worden verdiend voor de overledene.

Het zou hier te ver voeren om de strijd tegen de aflaten, onder andere door Luther te behandelen. Maar enige toelichting op dat wat er in de catechismus staat is wel op z'n plaats. Want wat staat er nou? Hoe ging de gelovige in de praktijk om met de aflaatprentjes? Hieronder volgt in het kort een uitleg waar het voor de gelovige in de praktijk op neerkwam.

Op aflaatprentjes staat aan de voorzijde een afbeelding van Jezus aan het kruis met daarnaast een gebed. Als je dat gebed bad en daarbij nog een gebed aan toevoegde voor de paus, dan had je een aflaat verdiend, voor jezelf of voor een overledene. Aflaten zijn in de katholieke geloofstraditie een uiting van de gedachte, dat je zelf iets kon bijdragen aan je latere geluk in de hemel of aan het geluk van een ander. Dit staat haaks op wat in de protestante kerken wordt gedacht. Voor hen is het hemelse geluk een kwestie van genade of van uitverkiezing, waaraan jezelf niets kunt bijdragen of afdoen.

De zielsgesteldheid van velen was bij de dood niet nog niet helemaal geschikt om God te zien. Er moest nog een reiniging worden doorgemaakt. Dat gebeurde in het vagevuur. Met aflaten kon je het verblijf in het vagevuur verkorten. Vandaar het ontstaan van aflaatprentjes. (afb.6)

Afb. 6

Eeuwigdurende volle aflaat en de macht om een ziel uit het vagevuur te verlossen aan alle geloovigen, die, na vaardig gebiecht en de H. Communie ontvangen te hebben, godvruchtig voor een kruisbeeld bovenstaand gebed bidden en er enige gebeden bijvoegen voor Z.H. den Paus.

Soms wordt er aan toegevoegd: Zeker voldoende is één Onze Vader, één Weesgegroot met Eer aan den Vader.

Bidprentjes kunnen hun diensten bewijzen bij het samenstellen van een stamboom. Ze geven vaak informatie over allerlei zaken die betrekking hebben op de overledene, waar genealogen of oudheidkundigen hun voordeel mee kunnen doen.

Beroepen, functies en onderscheidingen

Hieronder treft u een aantal voorbeelden van het gebruik om beroepen, functies en onderscheidingen op bidprentjes te vermelden.

(afb. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16)

Plaatsaanduidingen.

Bid voor de Ziel van Zaliger

Theodorus Heister,

Lid van het R. K. Armbestuur.

geboren te Ulft den 12 Juni 1840, weduwnaar van

THEODORA BORKES,

overleden, na een gelukkige echtvereniging van
ruim 24 jaren met

CATHARINA HEUVEL,

aldaar overleden voorzien van de H.H. Sacra-
menten der stervenden den 19 Aug. 1901
en den 22 daaraanvolgende begraven
op het R. K. Kerkhof.

Afb. 7

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER

BERNARDUS JOANNES SCHEPERS,

Kerkmeester van de Parochie H.H. Martelaren
van Gorcum te Varsselder-Veldhunten

geboren te Veldhunten 15 October 1866, na voorzien
der H.H. Sacramenten der Stervenden, overleden den
20sten Mei 1938 te Varsselder-Veldhunten, en aldaar
begraven op het R.K. Kerkhof 23 Mei d.o.v.

Afb. 8

IN MEMORIAM

ALBERT SCHEPERS

lid van het kerkbestuur van de parochie van de
H.H. Martelaren van Gorcum te Varsselder-Veldhunten

geboren 5 Mei 1870 te Veldhunten, na voorzien te zijn
van de genademiddelen der kerk in vrede in de Heer
ontslapen 11 April 1953 en te rusten gelegd op het kerkhof
van bovengenoemde parochie 15 April 1953, waar hij
wacht op de glorievolle verrijzenis op het einde der dagen.

Afb. 9

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER

WILHELMUS SMITS,

Lid der Derde Orde van den H. Franciscus,
echtgenoot van

Johanna Maria Hendriksen,

geboren te Etten 6 Sept. 1854, voorzien
met de H.H. Sacramenten, aldaar
overleden 21 April 1919 en begra-
ven 24 April op het R. K. Kerkhof.

Afb. 10

TER HERINNERING AAN

WILHELMUS THEODORUS AALDERS

echtgenoot van

JOHANNA WILHELMINA GEERTS

Begiftigd met de eremedaille verbonden aan de Orde van Oranje Nassau in zilver.

Hij werd geboren 18 Januari 1887 te Ulft en voorzien van de laatste Hellige Sacramenten is hij op 13 Mei 1952 overleden en begraven 16 Mei op het R.K. Kerkhof van de St. Petrus en Paulusparochie aldaar.

Hij was een rechtschapen, zorgzame man. Geheel zijn leven heeft hij hard gewerkt voor de zijnen en om zijn medemens in het maatschappelijk leven vooruit te brengen. De Katholieke Arbeiders Beweging zal in dankbaarheid aan hem blijven denken.

GEDENKT STEEDS IN UWE GEBEDEN
DE HEER

Leo Hendricus Reinirus Maria Hendriks

Echtgenoot van

Geertruida Kuyper

Hoofd der School te Megchelen van October 1911 tot Maart 1942

Geboren te Zevenaar 25 Maart 1881, voorzien van de H.H. Sacramenten der Stervenden, in zijn 73ste levensjaar in de Heer overleden te Megchelen de 26ste Juli 1953; de 29ste d.a.v. begraven op het R.K. Kerkhof te Megchelen.

Hij ruste in vrede.

Nu wij Meester Hendriks (zo werd hij altijd genoemd en als Meester Hendriks zal hij altijd in onze gedachtenis blijven voortleven) ten grave hebben gedragen, past het ons, ons te herinneren wat hij voor onze parochie en ons gehele dorp betekend heeft.

Meer dan dertig jaar lang Hoofd onzer School, heeft hij een gehele generatie opgevoed, volgens het woord der H. Schrift: leer mij goedheid, tucht en kennis.

Een mensenleven lang was hij in ons dorp de man met onbetwist gezag, bij wien tallozen aanklopten en hulp en raad hebben gevonden.

Gerhardus, in Christus moogt gij leven.

In het jaar Onzes Heeren 1944, voorzien van de H.H. Sacramenten, gaf in volle overgave aan Gods H. Wil

GERHARDUS ESSINK,

echtgenoot van

JOHANNA HEUKSHORST,

in leven 12 jaren Lid van het R.K. Armbestuur, zijne Ziel aan zijn Schepper weer.

Geboren te Megchelen 2 September 1876, stierf hij in het St. Jozef-Ziekenhuis te Doetinchem 10 September 1944 en werd zijn lichaam 13 September d.o.v. begraven op het R.K. Kerkhof te Megchelen.

TER GEDACHTENIS AAN

Franciscus Johannes Dickmann

echtgenoot van

Cornelia Ludgarda Josephina Gribnau

oud-hoofd van de parochieschool Breedenbroek, drager van het gouden Erekrus pro Ecclesia et Pontifice.

Hij werd geboren te Gendringen 18 februari 1893. Hij overleed in de Heer 27 februari 1960. Zijn lichaam legden wij ter ruste op het parochiekerkhof Breedenbroek 2 maart 1960.

Links afb. 11, boven afb. 12

Gedenk in uw gebeden

FREDERICUS JOHANNES VAN RAAY

echtgenoot van

Helena Johanna Venhoven

Onderwijzer aan de R.K. School St. Christoffel te Gendringen.

Geboren te Ulft, gem. Gendringen, op 5 Februari 1896, overleed hij na een kortstondige ziekte in het R.K. Ziekenhuis te Doetinchem de 12de Maart 1955, na voorzien te zijn van de H.H. Sacramenten der Stervenden en werd hij de 16de Maart op het R.K. Kerkhof te Gendringen begraven.

Links afb 13, boven afb. 14

Ter vrome nagedachtenis aan

HERMANUS TE PAS

weduwnaar van

MARIA JANSEN

*kerkmeester der St. Antoniusparochie te Ulft
ere-lid van de St. Vincentius vereniging
lid van de Orde van Oranje Nassau*

Hij werd geboren 19 okt. 1884 te Ulft, waar hij, gesterkt door de genademiddelen van onze Moederkerk, op 1 nov. 1961 overleed. Vanaf 4 nov. wacht - op het St. Antonius-kerkhof - zijn stoffelijk omhulsel de verrijzenis in Christus af.

Links afb. 15, boven afb. 16

Op bidprentjes staan vaak plaatsaanduidingen, die nu niet meer bestaan of die wij niet meer zullen gebruiken, maar die bij oudheidkundig onderzoek best belangrijk kunnen zijn.
(afb. 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 23a)

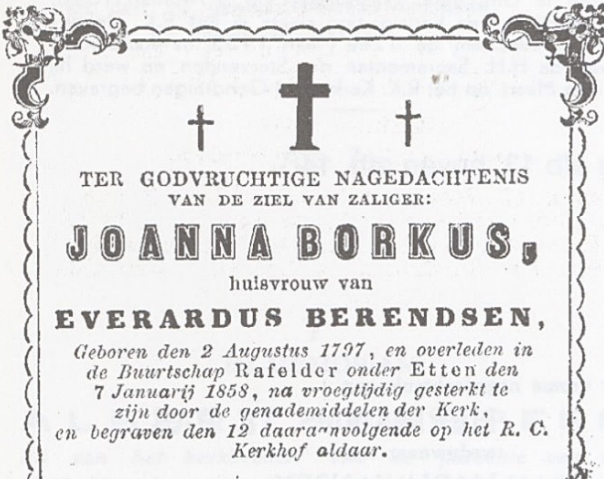
Bid voor de rust der Ziel van
THEODORUS GEERTS,
den 14 September 1808 te Gendringen geboren,
sedert den 4 Februari 1855 weduwnaar van
JOANNA SEESING,
en aanvangs der maand October van hetzelfde
jaar gehuwd met
WILHELMINA BERENDSEN,
voorzien met de H. Sacramenten den 21 Januari
1890 overleden te Ulft in de buurtschap
Keijenburg.

Afb. 17

TER GODVROUCHTIGE GEDACHTENIS
VAN DE WEDUWE VAN
ARNOLDUS KÖNING
geboren **THEODORA BRAAM.**
Voorzien van de H. Sacramenten der stervenden,
godvruchtiglijk overleden te Varsselder
onder Ulft, den 23 September 1878,
in den ouderdom van 61 jaren en 7 dagen.

Afb. 18

† † †
TER GODVROUCHTIGE NAGEDACHTENIS
VAN DE ZIEL VAN ZALIGER:
JOANNA BORKUS,
huysvrouw van
EVERARDUS BERENDSEN,
Geboren den 2 Augustus 1797, en overleden in
de Buurtschap Rafelder onder Etten den
7 Januarij 1858, na vroegtijdig gesterkt te
zijn door de genademiddelen der Kerk,
en begraven den 12 daaraarnvolgende op het R. C.
Kerkhof aldaar.

Afb. 19

†
Blijft in Uw gebeden gedenken
Gerhardus Fischer

Hij werd geboren 1 Februari 1886 in het dorpje
Etten, onder de gemeente Gendringen.
Hij huwde met MARTHA WILHELMINA WOLTER,
die hem drie zoons schonk.

Op drie en zeventigjarige leeftijd overviel hem
een dodelijke ziekte; hij ontving met eerbied
de laatste H.H. Sacramenten en gaf op Donder-
dagavond 21 Mei 1959 zijn ziel terug aan God
in het pensioen Maria Magdalena Postel te Gen-
dringen. 25 Mei d.o.v. werd zijn lichaam begraven
op het R.K. Kerkhof te Gendringen.

Afb. 20

Tot gedachtenis voor U en voor ons
aan onze moeder, behuwd- en groot-
moeder

**Maria Johanna
Messink - ter Steeg**

Geboren te Gendringen op 22 juni 1883 en ge-
doopt in de oude St. Martinus, huwde zij op
28 april 1911 met **Bernardus Johannes Messink**,
onze vader.

6 Kinderen mochten zij groot brengen, 3 doch-
ters en 3 zoons! Vader stierf op 77 jarige leef-
tijd, 22 april 1958.

Afb. 21

HERINNERING
aan Mevrouw

Aleida Geertruida Kemperman

weduwe van

Augustinus Loman

geboren te Ulft op 3 november 1884, en door
het sakrament van de zieken getroost, over-
leden te Netterden op 23 juli 1967, in 't huis
van haar kinderen en kleinkinderen. Haar
lichaam is te ruste gelegd naast de kerk
van de H. Walburgis.

Afb. 23

Bid voor de rust der ziel van

Joannes Eringfeld,

te Ulft, onder Voorst, den 3 Januari 1862
geboren, na eene langdurige ongesteld-
heid van lichaam en geest, goed gestemd
overleden den 10 Januari 1898,
godvruchtig voorzien met de H.H.
Sacramenten.

Afb. 22

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
BERENDINA BORKUS,

Weduwe van

HENRICUS LEIJZER,

geboren 17 November 1834 op den Heuven,
voorzien van de H.H. Sacramenten, overleden
te Etten den 14 Februari 1916 en aldaar be-
graven den 17n d. a. v. op het R. K. Kerkhof.

Afb. 23a

Straatnamen

Straatnamen worden vernoemd naar personen, die veel voor een
plaats betekend hebben. Hieronder
een aantal bidprentjes van personen, naar wie in Gendringen en Ulft
straten vernoemd zijn.

Afb.24 Ph.P. Cappettilaan, Ulft.

Gedenk in uw godvruchtig gebed
PHILIPPUS PETRUS CAPPETTI

echtgenoot van
FRANCISCA H. J. A. HULSHOF

gedurende 36 jaren arts te Ulft

Oprichter en medebestuurder van de St. Vincentiusver.

Geboren op 27 Mei 1890 te Arnhem, ging hij geheel onverwacht te Altdorf in Zwitserland ons voor naar de Vader op 19 Juni 1955, nog voorzien van het Heilig Oliesel. Op 22 Juni d.a.v. werd hij begraven in het familiegraf op het R.K. Kerkhof in Ulft.

Afb. 24

GEDENK IN H. MISOFFER EN GEBED

Bernardus Lambertus Bongers,

echtgenoot van

Bernardina Louisa Könning,

*Kerkmeester en Lid van de St. Vincentius Conferentie,
Ridder in de Orde van Oranje Nassau.*

Hij werd geboren 23 Januari 1884 te Ulft. Voorzien van de H.H. Sacramenten is hij ons voorgedaan naar het eeuwig Vaderhuis den 6en September 1946. Zijn lichaam werd begraven den 9en September d.a.v. op het Kerkhof van zijn Parochie te Ulft.

Afb. 25

Lid van de fam. Bongers (afb.25), naar wie de Bongersstraat is vernoemd.

Pavordskamp, Gendringen (afb.26). Vernoemd naar Geertruit van de Padevoort. (Verdere informatie hierover is te vinden in de Ganzeveer nr. 35, blz.25-39)

Bid voor de rust der Ziel van

JOHANNA VAN DE PAVORD,

geboren den 13 Augustus 1812 en overleden den 17 Februari 1894 onder Ulft in Varsfelder

voorzien van de H.H. Sacramenten

Zij was eerst gehuwd geweest met

GERARDUS MEIJER,

daarna met

ANTONIUS BEENEN,

en ten laatste met

GERHARDUS KROESE.

Afb. 26

Den Priesters in het Offer en de Geloovigen in hunne gebeden wordt aanbevolen de zielerust van den
Zeereerwaarden Heer

GERARDUS WIJFKER,

in leven kapelaan te Hamersveld, Wollega,
St. Nicolaasga, Keijenburg en Elst.

Pastoor te Ter Apel en ruim 25 jaren lang
Pastoor van Gendringen.

Lid van de Derde Orde van den H. Franciscus.
Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

geb. te Lonneker 29 Maart 1857. Gestorven te Gendringen, voorzien van de H. Sacramenten der Stervenden, een jaar na het blijde vieren van zijn gouden Priesterfeest, den 5en Sept. 1937 en den 9en d.a.v. aldaar begraven op het R.K. Kerkhof.

Afb. 27

Pastoor Wijfkerstraat, Gendringen (afb.27).

Heer! ik heb den luister van uw huis bemind en
de woonplaats Uwer glorie. Ps. 25.

Bid voor de ziel van zaliger

DEN ZEER EERWAARDEN HEER

JOANNES HENRICUS NIJKAMP,

Deken van Groenlo en sedert 1840 pastoor van Ulft,
na voorzien te zijn van de H. Sacramenten,
aldaar overleden,
na een langdurig lijden,
den 26 October 1872, in den ouderdom van 66 jaren
en 7 maanden.

Zijt uwe voorgangers gedachtig, die tot u het
Woord Gods gesproken hebben.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER

DEN HOOGEERWAARDEN HEER

BERNARDUS FRANCISCUS TERWINDT,

*Kanunnik van het Metropolitään-Kapittel
van Utrecht, Deken van het Dekanaat
Groenlo en Pastoor der Parochie Ulft.*

Voorzien van de H.H. Sacramenten overleed hij zacht
en kalm den 16 April 1899, in den ouderdom van
78 jaren en werd den 19 daaraanvolgende
op het Kerkhof aldaar begraven.

Deken Nijkampstraat, Ulft (afb.28).

Kan. Terwindtstraat, Ulft (afb.29).

In de gebeden en heilige offers van priesters
en gelovigen wordt aanbevolen

de Hoogerwaarde Heer

JAN WILLEM DE VRIES

*Ere-kanunnik van het Metropolitään Kapittel van
Utrecht*

*Oprichter en Oud-Pastoor van de St. Antonius-
parochie te Ulft*

Hij werd geboren op Schenkenschans in de gemeente
Menaldumerdeel nabij Leeuwarden 31 juli 1870.
Na eerst voor de handel te zijn opgeleid, voelde
hij zich geroepen tot het priesterschap, waartoe
hij werd gewijd op 15 augustus 1902. De Aarts-
bisschop plaatste hem als assistent te Megchelen
in de gemeente Gendringen. Deze gemeente heeft
hij nooit meer verlaten. In 1903 werd hij kapelaan
in de parochie van Sint Petrus en Paulus te Ulft.
Na tien jaar van grote priesterlijke en sociale
activiteit werd hij belast met de stichting van een
tweede parochie te Ulft. In 1914 werd hij pastoor
van de nieuwe kerk, welke hij toewijdde aan de
Heilige Antonius. Veertig jaar lang heeft hij zijn
parochie met voorbeeldige ijver geleid. In 1950
benoemde de Aartsbisschop hem tot erekanunnik
van het Utrechtse Kapittel. In 1954 legde hij het
pastoraat neer en genoot in zijn dierbare parochie
nog vier gelukkige jaren van zijn otium cum
dignitate. Op 8 mei 1958 bezweken zijn sterke
krachten en ontving hij de laatste genademiddelen
der Kerk en op 13 mei ontsliep hij in de Heer.
Zijn lichaam legden wij ter ruste op zijn eigen
kerkhof waar hij temidden zijner parochianen
wacht op de verrijzenis en het eeuwig Leven.

TER VROME GEDACHTENIS AAN

Johannes

Antonius Vernooy

in leven pastoor

van de parochie St. Petrus en Paulus te Ulft.

Hij werd geboren te Schalkwijk 4 december
1902. Hij werd priester gewijd 24 juli 1927.
In de priesterlijke bediening werkte hij als
kapelaan te Lent, te Amersfoort (St. Henricus)
en te Utrecht (St. Gertrudis), als pastoor te
Beesd en sinds 3 december 1954 in de St. Petrus
en Paulusparochie te Ulft. Op de 32e verjaardag
zijner H. Wijding, toen hij zijn levenswerk, de
nieuwe parochiekerk bijna had voltooid, stortte
hij ineem. Hij werd voorzien van de genade-
middelen onzer heilige Moeder de Kerk en
na maandelang lijden ontsliep hij in de vrede
van Christus op 16 december 1959. Temidden
zijner ontslapen parochianen legden wij zijn
lichaam ter ruste op het kerkhof van de
parochie te Ulft 19 december 1959.

HIJ RUSTE IN VREDE.

Pastoor Vernooystraat, Ulft(afb.31).

Kan. de Vriesstraat, Ulft (afb.30).

Gesneuvelde soldaten

Op de muur van de verbindingsgang tussen de pastorie en de Petrus en Pauluskerk in Ulft is de onderstaande herinneringsplaquette aangebracht. (afb.36)

De begintekst van deze bidprentjes hoort bij deze namen. (afb.37 en 38)

TER VROME GEDACHTENIS AAN

Philip H. C. Cappetti

soldaat bij het 5e Regiment Stoottroepen

geboren 1 April 1926, gesneuveld voor
zijn vaderland op 6 April 1949
te Djokjakarta.

*Wilt heden nu treden, voor God den Heere,
Hem bovenal loven van herten seer.*

BENNIE W. CHR. MASSOP,

geboren te Ulft 17 Febr. 1924, gaf zijn leven voor
het Vaderland 6 Jan. 1949 te Balige (Sumatra).
De Plechtige Requiem-Mis werd 13 Jan. voor zijn
zielerust aan God opgedragen in de Parochiekerk
van St. Petrus en Paulus te Ulft.

Nog twee voorbeelden van soldatenbidprentjes.
(afb. 39,40)

Constantijn Albanese heeft een bijzondere levensgeschiedenis achter zich. Zijn graf is nog steeds op het kerkhof in Azewijn te vinden. Hij stierf op 18 maart 1945 in het huis van de familie Garben te Azewijn. Hij werd in het geheim in de onmiddellijke omgeving begraven. Na de

Gedenkt in uwe gebeden de Ziel
van Zaliger

CONSTANTIJN ALBANESE

geboren te Spinete (bij Napels) de 22ste
Maart 1919, overleden gesterkt door de
laatste Sacramenten te Azewijn (Bergh,
Nederland) de 18de Maart 1945 en aldaar
begraven op het R.K. Kerkhof
de 10de April 1945.

Nog jeugdig en vol kracht werd hij weg-
genomen uit dit leven, slachtoffer, ook hij,
van de gruwelijke oorlog. Veel heeft hij
geleden op zijn moeizame omzwervingen,
ver verwijderd van zijn dierbaar vaderland
en zijn geliefde familie. Maar in zijn ster-
vende ogen schitterde de hoop op het
hemelse vaderland, waar hij voor altijd zal
genieten van de eeuwige vrede.

De 9de Oct. 1944 slaagde hij er in te
ontsnappen uit Emmerich (Duitsland) en
belandde op Nederlands grondgebied, waar
men hem een veilige schuilplaats bood.
De laatste dagen van zijn leven bracht hij
door in het dorpje Azewijn bij een katho-
lieke familie, die hem liefdevol opnam met
gevaar van eigen leven. Hun vriendelijke
zorgen verlichtten de benauwdheid die hem
zijn ongeneeslijke longontsteking veroor-
zaakte. Voor deze edele liefdedaad bleef
hij dankbaar tot zijn laatste ademtocht.

Zijn laatste dagen bracht hij door in een
onafgebroken gebed, vooral tot de H. Maagd
en met een volledig vertrouwen op Gods
Barmhartigheid.

Dat hij ruste in vrede.

Afb. 39

Afb. 40

Aanhef van een bidprentje van
een soldaat omgekomen bij de
politieacties in Indonesië.
(afb.40)

Ook burgers werden slachtoffer in de oorlog.

Hiermee sluiten we onze bijdrage over
bidprentjes af.

Het zal duidelijk zijn: als je oude bidprentjes
tegenkomt wees er zuinig op, gooi ze niet
weg, maar geef ze aan een verzamelaar.

bevrijding vormde zich in Azewijn
een comité, dat zorg droeg voor de
uitvaart, de begrafenis, een grafsteen
en H. Missen voor de jonge Italiaan.
(In het boek 'Azem van 't Hof tot
heden' is hierover meer te lezen in
het hoofdstuk 'Onderduiken in de
Tweede Wereldoorlog', gebaseerd op
de dagboekantekeningen van voor-
malig onderduiker Harry Straus.)

Constantino Albanese is een door de
Duitsers gedeporteerde Italiaan,
waarbij hij een fatale longinfectie
opliep in de mijnen. Hij zat in
Azewijn ondergedoken en kwam uit
Spinete bij Napels, geboren 22-05-
1919.

* * *
In uwe gebeden wordt aanbevolen de Ziel van Zaliger
BERNARDUS JOCHEMS,

Dpl. soldaat 5-4-7 R.I.,

geboren te Etten 11 Dec. 1927, jammerlijk op Sumatra om
het leven gekomen 17 December 1947.

Lid van de Bond van het H. Hart en K.A.

En zo liet God toe, dat ook deze jongeman zijn leven
zou geven in de harde plicht, die hij vervulde bij de
verdediging van zijn vaderland.

Geen groter en schoner offer kan er worden gebracht
dan hij heeft moeten brengen.

†

TER GEDACHTENIS AAN HARRY SALEMINK.

Hij werd geboren te Ulft 2 Januari 1919.
Op 23 Maart 1945 werd hij op weg
naar een getroffen vriend, zelf getrof-
fen door het oorlogsgeweld. Zijn lichaam
legden wij ter ruste op het Katholieke
Kerkhof te Ulft op 26 Maart 1945.

Bid voor hem.